

WEB'DEN TIP FAKÜLTELERİ ETİK KURULLARININ İNCELENMESİ

Aytaç YILDIZELİ, Huriye ÇOLAKLAR, Güssün GÜNEŞ

Sağlık Bilimleri alanında araştırmaların üretilmesi ve yayınlanması aşamalarında etik ilkelerine titizlikle uyulması ve gereklerinin yerine getirilmesi, araştırmaların güvenilirliği ve saygınlığı açısından çok önem taşımaktadır. Özellikle sağlık bilimleri gibi insan yaşamıyla ilgili alanlarda, araştırma yapma eyleminin daha denetimli ve etik çerçevede gerçekleşmesi, gelecek açısından önemlidir.

Hippocrates'den beri, önce "hastaya zarar vermeme ilkesi", güncel hekimlik uygulamasında da ilk sırayı almaktadır. Sağlık bilimlerinde bugünkü uygulama ise, "yararlılık" genel ilkesiyle ifade edilmektedir.. Bu bağlamda araştırmalar, yarar-zarar-risk-alınabilecek önlemler çerçevesinde oluşmaktadır.

Bilimsel çalışmanın doğası gereği, yapısında nesnellik ve dürüstlük ilkesi vardır ve bu, bilimsel etiğin de temelini oluşturmaktadır. Ancak sağlık bilimlerindeki araştırmalarda insan deneklerin üzerinde de çalışılıyor olması, insan hakları açısından önemli ikilemler yaratmaktadır.

Bilimsel bilgi elde etmeye dönük araştırmalarda gerçeğe uymayan yanıltmalar, özellikle günümüzde en önemli sorunlardan biri haline gelmiştir. Bu nedenle gerek bilimsel araştırma, gerekse araştırmanın sonucunu içeren yayınlarda etik kurallarının saptanması ve uygulanması çok önem kazanmıştır.

Öte yandan, bilgi ve iletişim teknolojilerindeki hızlı gelişim, toplum yaşamının ve değer yargılarının hızla değişmesine neden olmuştur. Bunun sonucu olarak da maddiyat öncelik kazanmakta ve her geçen gün etik dışı olgular, tüm önlemlere karşın hızla artmaktadır.

Yirminci yüzyılın ikinci yarısından itibaren tıptaki etik anlayışının bir değişim süreci içine girdiğini görmekteyiz. Bu döneme kadar doktorun, tek karar verici konumunda bulunduğu geleneksel etik, daha sonraki zamanlarda yerini, hastanın kendisi hakkındaki karar mekanizmasına daha fazla katılabildiği yeni etik ilkelerine bırakmıştır. Hasta için en iyi tedavi seçeneği ve tedavi kararında, hastadan gerçeği saklamanın hangi durumlarda ve ne ölçekte kabul edilebileceği gibi konularda ortaya çıkan sorunlara özgü etik çözümler üretilmeye çalışılmıştır. Bu değişimler bağlamında tıp etiği kavramı, bir taraftan bioetik biçiminde daha geniş bir kavrama dönüşürken, diğer taraftan klinik tıp etiği de geliştirile gelmiştir. Ayrıca son zamanlarda, hayvan kullanılan tıp araştırmalarında hayvan haklarının korunması üzerinde düzenlemeler de getirilmiştir.

Aytaç YILDIZELİ	TÜBİTAK-ULAKBİM, aytac@ulakbim.gov.tr
Huriye ÇOLAKLAR	Istanbul Üniv. Dış Hek. Fak.Kütüphanesi, colaklar@istanbul.edu.tr
Güssün GÜNEŞ	Koç Üniv. Hemşirelik Y.O.Kütüphanesi, ggunes@ku.edu.tr

İçinde bulunduğumuz 21. yüzyılda toplumsal sorunlar giderek artmaktadır. Belirli bir meslek grubunun meslekle ilgili oluşturduğu, koruduğu, meslek üyelerine emredici ve onları belirli bir şekilde davranmaya zorlayan ve böylelikle kişisel eğilimleri sınırlayan, yetersiz ve ilkesiz üyeleri meslek icrasından men eden, meslek içi rekabeti düzenleyen ve hizmet ideallerini korumayı amaçlayan mesleki ilkeler bütünü, büyük önem kazanmıştır. Bunları korumakla yükümlü bulunan mesleki kurulların da iyi ve etkin çalıştırılmaları gerekir.

Genelde etiğin özü, insana ve kişiliğine saygı, topluma saygı ilkelerini içerir. Etik kavramı Yunanca "Ethos" sözcüğünden üretilen "davranış biçimini ifade eden karakter" anlamına gelir ve geniş anlamda "ahlaki değerler statüsü" olarak tanımlanır.

"Tıbbi Etik" kısaca, tıbbi uygulamalar sırasında ortaya çıkabilecek hekim-hasta, hasta-sağlık politikası, denek-araştırmacı hekim vb. ilişkilerinde belirlenen değer sorunlarını içerir

Tıp etiğinde bazı değerlerin ilke olarak kabul edilmesine karşın, bazıları kendine özgü özel durumlar dışında genelde uygulanması gereken kurallardır; örneğin bunlar, gizlilik, sır saklama, mahremiyet, gerçeğin söylenmesi ve sadakat biçiminde karşımıza çıkabilir. Dürüstlük ve doğruluk da çağdaş tıp etiğinin en önemli iki faktörünü oluşturur. Ayrıca tıp uygulaması, güvene dayalıdır.

Bilişim teknolojilerinin gelişmesiyle artık tüm tıbbi hastane ve hasta bilgi kayıtları elektronik ortama geçmiştir. Ancak bu kayıtların gizliliği, mahremiyeti ve güvenilirliği çok önemlidir. Gizliliğin bulunduğu böylesine bir durumda kişisel bilgi, etik mahiyettedir. Doğal olarak ilaç reçeteleri, tıbbi test kayıtları, ödeme kayıtları gibi önemli bilgi ve verilerin güvenli bir biçimde korunması da etik değerler içinde yer almaktadır. Ayrıca hastanın, eşi, arkadaşı, sevgilisi gibi bireysel ilişkileri de mahremiyet çerçevesinde tutulması etik gereğidir. Özellikle tıpta kişiye ait ve onunla ilgili bilgileri içeren (laboratuvar sonuçlarından kullanılan ilaçlara kadar) mahremiyet kavramı kapsamında olan bilgi kayıtlarının güvenilirliği de etiğin sınırları içindedir.

Tıp etiği ve tıp hukuku; sağlık hizmeti verenler ve bu hizmetten yararlananlara, karşılıklı yetki ve sorumluluklar yüklemektedir.

Etik kurulların ve etik denetiminin özellikle tıbbi araştırmalarda daha etkin olmasının asıl nedeni, daha sık etik ihlallerinin yaşanması değil, etik ikilemlerin olumsuz sonuçlanması durumunda, en değerli varlık olan insanlar üzerindeki doğrudan olumsuz etkilerin yaratabileceği tehlikelerin yaşanmadan engellenmesidir.

Diğer taraftan, araştırma etik kurullarının kuruluş amacı, "insan odaklı bilimsel araştırmalar ve sonuçlarını içeren bilimsel yayınlar hakkında ilgili kurumca geliştirilen etik ilkeler doğrultusunda onları izlemek, görüş bildirmek, karar vermek, gerektiğinde yeni ilke ve kurullar oluşturmak ve böylece insanın yaşam değerini korumaya doğrudan veya dolaylı katkıda bulunmuş olmak" diye özetlenebilir.

Sağlık bilimleri alanında mesleki evrensel etik ilkelerinin uygulanmasına yönelik ulusal ve uluslararası mevzuatın en önemli belgeleri ile onların üretildiği bazı toplantı ve yetkili kurumlar, aşağıdaki listede özetlenmiştir:

* Helsinki Bildirgesi (1964)

- * Tıbbi Deontoloji Tüzüğü, (10436 sayılı Resmi Gazete'de) (1960)
- * Hasta Hakları Yönetmeliği, (23420 sayılı Resmi Gazete'de) (1998)
- * İlaç Araştırmaları Hakkında Yönetmelik (1993)
- * Farmasötik Müstahzarların Biyo-Yararlanımı ve Biyo-Eşdeğerliliğinin Değerlendirilmesi Hakkında Yönetmelik (1994)
- * International Conference on Harmonization (ICH) (1997)
- * Council for International Organization of Medical Sciences (CIOMS) (2002)
- * Avrupa Konseyi İnsan Hakları ve Biyotıp Sözleşmesi (OVIEPO) (1997)
- * UNESCO İnsan Genomu ve İnsan Hakları Evrensel Bildirgesi (1997)
- * TTB Hekimlik Meslek Etiği Kuralları (1999)

Elbette ki, tüm bilimsel araştırma ve yayın etiği ilkelerinin belli normlar gözeterek hazırlanması ve de hiç bir taviz verilmeden uygulanması ve denetlenmesi esastır. Bu bakımdan etik ilkelerinin iyi tanımlanması, ikilemlerden, belirsizliklerden uzak, kesin, açık, sade ve anlaşılabilir bir dille yazılması, boşlukların olmaması, ilkeler içerisinde de yönlendirici bir tutumun ne olabileceğinin belirlenmesi gerekir. Ayrıca bunlar, bir rehberde toplanarak kullanıcılara web'de ya da basılı olarak iletilmelidir.

Eğer, uygulamaya konulan etik ilkelerinde tutarsızlıklar ya da başarısızlıklar saptanırsa, o ilkeleri yeniden hazırlama yolu seçilmelidir. Etik ilkeleri, gelişen teknoloji ve toplum düzenine göre devamlı güncellenmelidir. Her aşamada etik ilkelerin farklılık gösterdiği durumlarda, uyulması gereken kurulların bütün bu aşamalarda ve ayrı ayrı çok iyi tanımlanması gerekmektedir.

Etik kurullarında araştırmalar, genelde şu üç görüş açısı doğrultusunda değerlendirilmelidir: Amaçlar, sorumluluklar ve doğrular.

Tıbbi araştırmaların etik açıdan değerlendirilmesi sürecine ilişkin olarak farklı ülkelerde farklı uygulamalar ve değişik kurullar görev yapmaktadır. Bu durumda, araştırma etiğinde evrensel standartların oluşması güçleşmektedir. Bununla birlikte, çoğu ülkede, benzer şekillerde, tıp fakültelerindeki yerel araştırma etik kurulları bu değerlendirmeyi yapmaktadırlar.

Etik kurullarının bilimsel araştırmaları değerlendirmedeki hassasiyeti, etik ilkeleri dikkate almadaki kararlılığı, kurulun çalışmasındaki başarıyı ve bilim dünyasındaki saygınlığını belirleyecektir. Bu bağlamda, kurul üyelerinin her araştırmayı okurken veya değerlendirirken sübjektif yargılardan uzak durup durmadıklarına ilişkin olarak özenetimde bulunmaları ayrıca çok önemlidir. Bunun dışında, kurullarda çalışanların; bilgili, yenilikçi, vizyon sahibi olmaları, tıp etiği ve araştırma etiği açısından çok iyi eğitilmiş bulunmaları ve yasa ve tüzükleri doğru anlama ve yorumlama açısından da yeterince yetkin olmaları gerekmektedir. Yukarıda verilen önbilgiler çerçevesinde Türkiye'deki tıp fakültelerinin Web sitelerini taramak suretiyle fakülte tıp kurullarını ve işleyişlerini incelemeğe çalıştık. Aşağıdaki özetlenen gözlem sonuçlarını elde ettik:

1. Türkiye'de 68 Tıp Fakültesi bulunmaktadır. Bunlardan 10 tanesi vakıf, 57 tanesi de devlet üniversitelerindedir. Bir de GATA vardır. Tablo 1ve 2'de Üniversiteler ve web adresleri verilmiştir.

Tablo 1. Tıp Fakülte Sayıları

Üniversiteler	Tıp Fakülte Sayısı
Devlet Üniversitesi	57
Vakıf Üniversitesi	10
Askeri Üniversitesi	1
Toplam	68

Etik Kurul Olan Tıp Fakülte Sayısı: 49 + 1 TÜBİTAK

Etik Kurul Olmayan Tıp Fakülte Sayısı: 19

2. Bu üniversitelerden 49 tanesinin etik kurulu vardır (Tablo 2). Etik kurulu olmayan 19 üniversitenin isimleri Tablo 3'de sunulmuştur. 19 fakültede etik kurulun olmayışı çok büyük sorunlar yaratabilir. Diğer taraftan, bunların var olduğu, ancak bilgilerinin web'e konulmadığı olasılığı mevcutsa, iletişim çağında bu da pek normal değildir.

Tablo 2. Etik Kurulu Olan Tıp Fakültesi Web Adresleri

Sıra No	Üniversite Adı	Web Adresi
1	Abant İzzet Baysal Üniv.	http://www.ibtf.ibu.edu.tr/etik/yonerge.htm
2	Adnan Menderes Üniv.	http://www.site.adu.edu.tr/med/insanetikkurulu/
3	Afyon Kocatepe Üniv.	http://www2.aku.edu.tr/~utebay/servisler/etik/yonerge.html
4	Akdeniz Üniv.	http://www.akdeniz.edu.tr/web/yonetim/fakulteler/etik.doc http://www.akdeniz.edu.tr/tip/web/ARASTIRMA/Genel%20Etik%20Kurulu/
5	Ankara Üniv.	http://www.klinikarastirmalar.org/UserFiles/File/autf_etik_kurul_yonergesi.doc
6	Atatürk Üniv.	www.atauni.edu.tr/userfiles/etik_kurul_yonergesi.doc ; saglikbilimleri.atauni.edu.tr/.../BİLİMSEL%20ARAŞTIRMA%20VE%20TEZ%20İÇİN%20ETİK%...
7	Balıkesir Üniv.	http://www.selimerenturk.com/hayvandeneyleri.doc

8	Başkent Üniv.	http://www.baskent.edu.tr/tip/klinik_etik_kurulu_yonerge.doc ; http://www.baskent.edu.tr/tip/Hayvan_Deneyleri_Etik_Kurulu_Yonergesi_Ocak_09.doc
9	Bozok Üniv.	http://bozok.edu.tr/alt/yonerge/etik.doc
10	Celal Bayar Üniv.	http://www.bayar.edu.tr/~tip/?ata=kliniketikurulu
11	Cumhuriyet Üniv.	http://www.cumhuriyet.edu.tr/yonetmelikler_pdf/yonergecumhuriyet_universitesi_tip_fakultesi_etik_kurul_yonergesi__13_02_2004_turk.pdf
12	Dicle Üniv.	http://www.dicle.edu.tr/fakulte/tip/3.doc
13	Dokuz Eylül Üniv.	www.tip.deu.edu.tr/index.php?id=535
14	Dumlupınar Üniv.	http://dph.dpu.edu.tr/ilacarastirma.htm ; http://dph.dpu.edu.tr/eky.htm
15	Düzce Üniv.	http://www.duzce.edu.tr/rektorluk/yonetmelikler/etikkurulyonerger.htm
16	Ege Üniv.	http://med.ege.edu.tr/Image/farmakoloji/doc/Farma_etikkurulyonergesi.doc
17	Erciyes Üniv.	bilgiedinme.erciyes.edu.tr/hayvan_deneyleri.html ; bilgiedinme.erciyes.edu.tr/etik_norm.html ; http://tip.erciyes.edu.tr/Zip/HAKAN%20%C3%87ET%C4%B0NSAYA%20DENEYSEL%20VE%20KL%C4%B0N%C4%B0K%20ARA%C5%9ETIRMA%20MERKEZ%C4%B0%20(DEKAM)%20KURULU%C5%9E%20Y%C3%96NERGES%C4%B0.pdf
18	Eskişehir Osmangazi Üniv.	http://ects.ogu.edu.tr/birimdetay.aspx?ID=9999034
19	Fatih Üniv.	http://dis.fatih.edu.tr/store/docs/77825_Mwm8mbrr.doc
20	Fırat Üniv.	http://web.firat.edu.tr/sbd/eski/tez/TIP%20FAK%C3%9CLTES%C4%B0%20ET%C4%B0K%20KURUL.doc

21	GATA	www.gata.edu.tr/saglikbilimleri/arge/etikkurul.htm
22	Gazi Üniv.	http://www.med.gazi.edu.tr/page.php?ID=385
23	Gaziantep Üniv.	http://www1.gantep.edu.tr/~tipdergi/tip/duyuru_dok/etikkurul.pdf
24	Gaziosmanpaşa Üniv.	http://hdek.gop.edu.tr/Documents/hadyekyonerge.pdf
25	Giresun Üniv.	http://www.giresun.edu.tr/fileadmin/user_upload/yonetmelik/12.pdf
26	Hacettepe Üniv.	http://www.etikkurul.hacettepe.edu.tr/yek/helsinki.php http://www.tip.hacettepe.edu.tr/ekler/pdf/yonerge.pdf
27	Harran Üniv.	http://tip.harran.edu.tr/dosyalar/mevzuat/etik.htm
28	İnönü Üniv.	http://medicine.inonu.edu.tr/public_html/etik/denetik/new_page_3.htm
29	İstanbul Üniv.	http://www.ctf.edu.tr/etikkurul/helsinki_bildirgesi.html ; http://www.ctf.edu.tr/etikkurul/etik_kurul_yonergesi.html
30	Kafkas Üniv.	http://www.kafkas.edu.tr/tipfak/etik_kurul/e_kurul_yonetmelik/kau_ekurul_yon.doc
31	Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniv.	http://tip.ksu.edu.tr/belgeform.php
32	Karadeniz Teknik Üniv.	http://ogrweb.ktu.edu.tr/ogrweb/etik.html
33	Kırıkkale Üniv.	http://www.kku.edu.tr/genelsek/userfiles/file/17457781074796fd40a39bcKIRIKKALE%20UNIVERSITESI%20TIP%20FAKULTESI%20ETIK%20KURUL%20YONERGESI.doc
34	Kocaeli Üniv.	http://www.kocaeli.edu.tr/akademik/ek/ia/iaky/iaeky.htm

35	Marmara Üniv.	http://tip.marmara.edu.tr/index.php?sayfa=330; http://www.marmara.edu.tr/dosya/muhdek/muhdek-yonerge.doc
36	Mersin Üniv.	http://www.mersin.edu.tr/alt.php?tip=145&id=849
37	Mustafa Kemal Üniv.	www.mku.edu.tr/menudetay.php?no=28
38	Namık Kemal Üniv.	http://tip.nku.edu.tr/index.php?option=com_content&task=view&id=294&Itemid=312
39	Ondokuz Mayıs Üniv.	http://www2.omu.edu.tr/kurullar/hayvan_etik_kurulu/formlar/yonerge.pdf
40	Pamukkale Üniv.	http://tibbietik.pau.edu.tr/Dosyalar/1%20Etik%20kurul%20y%C3%B6nergesi%20senotada%20kabil%20edilen%20%C5%9Fekli.pdf
41	Rize Üniv.	http://medicine.rize.edu.tr/index.php?id=57
42	Selçuk Üniv.	http://www.mtip.selcuk.edu.tr/uploadedfiles/etik_kurul_yonerge.doc
43	Süleyman Demirel Üniv.	http://sablon.sdu.edu.tr/idari/etikkurul/docs/hadyekyonerge.doc
44	Trakya Üniv.	http://tipfak.trakya.edu.tr/eski/Etik_Kurul/etik_kurul.htm
45	TÜBİTAK	http://www.tubitak.gov.tr/home.do?ot=5&rt=3&sid=0&cid=11290
47	Uludağ Üniv.	http://tip.uludag.edu.tr/dosya/SCP.doc http://www.uludag.edu.tr/yonerge.htm http://tip.uludag.edu.tr/mevzuat.php
48	Van Yüzüncü Yıl Üniv.	http://www.yyu.edu.tr/senato/SENATO%202007-7.doc
49	Yeditepe Üniv.	http://www.yeditepe.edu.tr/yeditepe/YeditepeUniversitesi/listpage.aspx?page=1640
50	Zonguldak Karaelmas Üniv.	http://med.karaelmas.edu.tr/index.php?option=com_content&task=view&id=127&Itemid=210

Tablo 3. Etik Kurulu Olmayan Tıp Fakültesi İsimleri

Sıra No	Üniversite Adı	Var/Yok	Mevcut Durum
1	Acıbadem Üniv.	Yok	Henüz Tıp Fakültesi kuruluş aşamasında.
2	Adıyaman Üniv.	Yok	Henüz Tıp Fakültesi kuruluş aşamasında.
3	Ahi Evran Üniv.	Yok	Henüz Tıp Fakültesi kuruluş aşamasında.
4	Amasya Üniv.	Yok	
5	Çanakkale Onsekiz Mart Üniv.	Yok	
6	Çukurova Üniv.	Yok	
7	Erzincan Üniv.	Yok	
8	Haliç Üniv.	Yok	
9	Hitit Üniv.	Yok	Henüz Tıp Fakültesi kuruluş aşamasında.
10	İstanbul Bilim Üniv.	Yok	
11	İstanbul Medipol Üniv.	Yok	Henüz Tıp Fakültesi kuruluş aşamasında.
12	Kastamonu Tıp Fakültesi (Hacettepe Üniversitesi)	Yok	Üniversitenin genel bilimsel araştırmalar yönergesi mevcuttur. Tıp Fakültesi'ne özel yoktur.
13	Koç Üniv.	Yok	Tıp Fakültesi kurulma aşamasında, eğitim-öğretime henüz başlamadı.
14	Maltepe Üniv.	Yok	
15	Muğla Üniv.	Yok	Henüz Tıp Fakültesi kuruluş aşamasında.
16	Niğde Üniv.	Yok	Tıp Fakültesi kurulma aşamasında, eğitim-öğretime henüz başlamadı.
17	Ordu Üniv.	Yok	Web sayfası yapım aşamasında.
18	Sakarya Üniv.	Yok	Tıp Fakültesi kurulma aşamasında, eğitim-öğretime henüz başlamadı.
19	Ufuk Üniv.	Yok	

3. Web'den incelediğimiz kadarıyla 'Tıp Fakülteleri'nin Etik Kurul Yönetmelikleri ve Uygulamaları,' Sağlık Bakanlığı, İlaç ve Eczacılık Genel Müdürlüğü'nün yasa ve yönetmelikleri ile uyum içindedir.

4. Hayvan Deneyleri, insan, ilaç araştırmaları, bilimsel ve klinik araştırmalar için geliştirilen yükümlülükler, bazen hepsi bir arada bazen de ayrı ayrı bölümler halinde olmak üzere Etik Kurul yönergelerinde yer almaktadır.

5. Etik kurullar, hayvan deneylerinde Çevre Bakanlığı'nın, klinik araştırmalarda Sağlık Bakanlığı'nın, ilaç araştırmalarında ise Sağlık Bakanlığı İlaç ve Eczacılık Genel Müdürlüğü'nün yasa ve yönetmeliklerindeki ilkeleri içeren bir biçimde yapılandırılmıştır. Ayrıca kurul işlevleri açısından, web'deki belgelerin yaklaşık yarısında Helsinki Bildirgesine de gönderme yapılmaktadır.

6. Web'e konulan etik kurullarla ilgili yönergelerin % 75 gibi büyük bir kısmı, kurulun görev ve çalışmasını, örgütlenmesini ayrıntılı bir biçimde tanımlamaktadır. Bu bakımdan içerikleri, amaç, kapsam, dayanak, tanımlar, kuruluş ve üyeler, görevler, çalışma biçimi, koşulları, başvuru vb gibi bölümlerden oluşmaktadır.

7. Genellikle sözkonusu yönergelerde kullanılan dil, açık, net ve kolay anlaşılabilir ifadeleri kapsamaktadır.

8. Başkent Üniversitesi'nin Etik Kurul çalışmaları ve yönetmelikleri, diğer tıp fakültelerine göre daha ayrıntılıdır. TÜBA da bunu ifade etmiştir.

9. Üniversite etik kurullarında görev alan üyelerin isimleri, genellikle listelenmemektedir. Listelenenler aşağı yukarı dörtte-bir oranındadır.

10. Kurullara araştırma başvuru işlemleri, genellikle artık çevrimiçi (online) olarak yapılmaktadır. Bu durum hem işlemleri kısaltmakta, hem de zamandan tasarruf sağlamaktadır.

11. Kurullar için geliştirilen web düzenlemelerinde görüntüsel olarak çok ilginç veya cazip bir düzenlemeye rastlanmamıştır.

Sonuç olarak, tıp araştırmaları insanla ilgili olduğu için çok önemlidir. Araştırma ve tedavide yapılan olumsuzluklar, hatalar bireyi olduğu kadar toplumu da etkilediği için çok dikkatli davranılması gereklidir. Bu nedenle, bilimsel araştırmaya başlanılmasından sonuçlanmasına kadar denetim şarttır. Bu görevin gereklerine uygun bir biçimde yürütülmesinde, kurullar çok önemli görevler üstlenmektedirler. Ancak hala 19 üniversitenin web sayfasında etik kurulları içeren bilgilerin olmaması ciddi bir uyarıdır. Diğer taraftan, etik kurulları saptanmış olan üniversite sayısının yüksek olması, ve yönergelerinin yasa ve yönetmelikler çerçevesinde, geliştirmiş olduklarının saptanması, ayrıca yönergelerindeki dilin ve ifadelerin açık ve kesin olması ise büyük bir kazanımdır.

Sağlık alanında çalışan bilim insanlarının, etik kurulların ilkeleri doğrultusunda araştırmaya başlayarak ve yayın aşamasında editörlerle çalışarak nitelikli bilimsel bilgiler üretmeleri, toplumların çıkarlarını olumlu yönde etkileyecek ve sosyo-ekonomik kalkınmada hızlı adımların atılmasına neden olacaktır.

Türkiye’de, sağlık mevzuatındaki yasaların güncelleştirilmesi konusu acil olarak gündemdedir. Çağın gereklerine uygun normlar gözönüne alınarak hazırlanacak yasalarda, etik kurulların da özellikle ele alınarak daha aktif ve etkin bir hale gelmesi sağlanmalıdır. Şüphesiz ki, bu kurulların, belli ilkeler doğrultusunda yansız, baskısız ve çifte standart uygulamadan karar verebilmeleri için de, oluşturulacak mevzuat hükümleri gereğince destekleniyor olmaları önemlidir. Mevzuat yeniden ele alınırken, sözkonusu düzenlemelerin yapılması, çok yararlı olacaktır.

KAYNAKÇA

1-ARDA,B:Etik Kurul, kurullar ve hasta onamı:Hipokrat yemininden Helsinki Deklarasyonuna.Tıpta Araştırma Tipleri, Etik Kurullar ve Eser Oluşturma İlkeleri Sempozyumu. ed: Nedim Sarfakioğlu. Ankara: Fatih Üniversitesi Tıp Fakültesi, 2004:74-83

2-ARDA,B:Yayın etiği, iyi klinik uygulamaları,tasarımdan yayıma bilimsel araştırmalar. Ankara:Numune Eğitim ve Araştırma Hastanesi, 1999:149-162

3-ARDA,B:Araştırma ve yayın etiği.ÜNAK’03 Bildiriler.2.Tıbbi Bilgi Yönetimi ve Teknolojileri Sempozyumu. ed:Yıldızeli A,Bahşişoğlu H. K. Ankara:ÜNAK:2007:141-149

4-BİLİMSEL araştırmalarda etik ve sorunları. Ankara:TÜBA,2002

5-ÇOBANOĞLU,N:Tıbbi bilimsel yayınlarda etik kurullar ve kurullar.Sağlık Bilimlerinde Süreli Yayıncılık-2007,ed:Yılmaz O. Ankara:TÜBİTAK,2007:121-128

6-ÇOBANOĞLU,N:Tıbbi araştırma ve yayın etiği.ÜNAK’03 Bildiriler.2.Tıbbi Bilgi Yönetimi ve Teknolojileri Sempozyumu.ed:Yıldızeli A.,Bahşişoğlu H. K. Ankara:ÜNAK,2007:163-172

7-ÇOBANOĞLU,N;HABERALB;ÇAĞLARS:Tıbbi araştırmaveyayın konusunda“Etik duyarlılık araştırması”Sağlık Bilimlerinde Süreli Yayıncılık -2005.ed: Yılmaz, O. Ankara:TÜBİTAK,2005:101-130

8-KAVAKLI,K:Bilimsel araştırmalarda etik ve yeni yasal değişiklikler. Türk Nöroşirürji Derg 16(1):32-33,2006

9-RUCAN,Ş:Bilimsel araştırma ve yayınlarda etik ilkeler.
[Http://www.ulabim.gov.tr/dokumanlar/sempozyum1/sruacan2.pdf](http://www.ulabim.gov.tr/dokumanlar/sempozyum1/sruacan2.pdf)

10-ŞEHİRALTI,M:Klinik tıp etiğinde araştırma yöntemleri. Türkiye Klinikleri J Med Ethics 9:107-110,2001

11-UZBAY,T:Bilimsel araştırma etiği.Sağlık Bilimlerinde Süreli Yayıncılık-2006.ed:Yılmaz O. Ankara:TÜBİTAK,2006:19-26

12-VATANOĞLU,E:Günümüzde tıp bilimindeki etik ilkeler.Sağlık Alanında Etik ve Hukuk Uluslararası Sempozyumu. İstanbul:Yeditepe Üniversitesi,2008:17-2

TIP ETİĞİNDEN BİYOETİĞE İLERLERKEN BİYOETİK UZMANI: SORUN KÜMESİ Mİ ÇÖZÜM MÜ ?

İlke Bezen AYDOĞDU, Nesrin ÇOBANOĞLU

ÖZET

“Biyetik”in bilimsel araştırmalar sırasında sonuçları öngörülemeyen modern teknolojiler nedeniyle, hem insan ve öteki canlıların yaşamlarının hem de insanın özgürlük ve onurunun tehlike altında olduğu, olabileceği her yerde gerekli olduğu bilinmektedir. Bu bağlamda biyetik ikilemlerin ya da çelişkilerin karşılaşıldığı durumlarda biyetik uzmanları ya da biyetikçiler önemli bir duruşa sahiptir. Biyetik uzmanları uygulama ve biyetik tartışmalarda önemli rol oynamakta ve kitleleri etkilemektedir. Biyetik uzmanları, biyetiği ilgilendiren bütün sorunlardaki çelişkilere, ikilemlere ya da güçlülere detaylı bilgileri ile yön vermektedirler. Biyetik uzmanlarının son yıllarda giderek artan bir biçimde akademik ortamda, hukuk, tıp, çevre ve siyaset alanlarında kamuya etik sorunlar ve ikilemler hakkında öneriler sunmaları göze çarpmaktadır. Biyetik uzmanlarının yaptıkları birçok açıklama ya da öneri, çoğu zaman aydınlatıcı olsa da akademik ortam içinde ve dışında, bazen kuşku ya da muhalefet ile karşılanmaktadır. Bununla birlikte biyetik uzmanlarının varlığının uygulamada ve biyetik ikilemlerin çözümünde işe yaramadığı, durumu karmaşıklaştırdığı yapılan ortak bir eleştiridir. Biyetik uzmanlarının sorun oluşturdukları mı yoksa çözüm ürettikleri mi yapılan tartışmaların başında yer almaktadır.

1. Giriş

Günümüzde tıp etiğinden, bilim adamının, ilgili alanda araştırma yaparken veya mesleğini icra ederken genel olarak neleri yapması ve neleri yapmaması gerektiği sorusunu ve bilim adamının belirli bir durumda karşılaştığı bir sorunu nasıl çözmesi gerektiği sorusunu yanıtlaması beklenmektedir.

Dr. İlke Bezen AYDOĞDU
Firat Üniversitesi, Sosyal Bilimler MYO - ELAZIĞ
ilke@frat.edu.tr

Doç. Dr. Nesrin ÇOBANOĞLU
Gazi Üniversitesi Tıp Fakültesi Tıp Etiği ve Tıp Tarihi Anabilim Dalı Başkanı - ANKARA
nesrinc@gazi.edu.tr

Aydoğdu, İ., B., Çobanoğlu, N., “Tıp Etiğinden Biyetiğe” V. Tıp Etiği Kongresi, 13-15 Kasım 2008, Ankara, kongresinde sunulan sözlü bildirin gncellenmiş halidir.